

національній валюті на іноземні активи. Вилучення вкладів з банків, конвертація в іноземну валюту, поява значного обсягу непрацюючих банківських активів, зростання процентних ставок, відсутність вільної ліквідності і падіння курсу перетворюються на одну фінансово-економічну проблему.

У моделях валютних криз третього рівня кризові явища пояснюються проблемами в банківському секторі, які генерують згодом істотний дисбаланс на валютному ринку та є підґрунтям, на наш погляд, виникнення кризи міжнародної банківської ліквідності, що теж підтверджує необхідність досліджень її теоретичних засад та розробки методів регулювання.

Висновки з проведеного дослідження. Сучасна банківська система України, у тому числі міжнародна складова її діяльності, може сприяти якнайшвидшому усуненню наслідків економічної та валютної кризи. Для виконання такого складного завдання як уряду, так Національному банку України необхідно терміново розробляти та впроваджувати методи оперативного реагування на умови, що змінюються в економіці країни та на світових фінансових ринках. Досягнення значної диверсифікованості міжнародної діяльності вітчизняних банків поряд з високим рівнем професіоналізму в сфері міжнародних операцій дозволить ефективно використати можливості світових фінансових ринків для мінімізації валютних ризиків. Таким чином, протиріччя сучасної міжнародної банківської діяльності, що проявляється у

неоднозначному впливі міжнародної ліквідності на розвиток національної економіки та банків, є характерним у сучасних умовах глобалізації. Вирішення зазначеного протиріччя на користь впровадження інноваційної стратегії розвитку економіки України та такого важливого її сектора, як банківський, ґрунтується на подальшому розвитку теоретичних засад та методичних рекомендацій до управління міжнародною банківською ліквідністю.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Національного Банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
2. Энциклопедия банковского дела / Чарльз Дж. Вулфел ; пер. з англ. – Самара : Корпорация «Федоров», 2000. – 1584 с.
3. Энциклопедия банковской справи України / В. С. Стельмах та ін. – К. : Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.
4. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду (науково-аналітичні матеріали) / [В.С. Стельмах, В.І. Міщенко, В.В. Крилова та ін.]. – Вип. 11. – К. : Національний банк України; Центр наук. досл., 2008. – 286 с.
5. Луцишин З. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації: монографія / Зоряна Орестівна Луцишин. – К. : Видавничий центр «Друк», 2002. – 320 с.
6. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін / за ред. В.С. Стельмаха. – К. : Центр наукових досліджень Національного банку України, УБС НБУ, 2009. – 404 с.
7. Кузнецова Л.В. Теоретико-методологічні засади фінансової діяльності банку: монографія / Л.В. Кузнецова / Одеський держ. екон. ун-т. – О. : Видавництво «Атлант», 2009. – 324 с.

УДК 336:336.7:338

Жердецька Л.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету

Литвинюк О.В.
викладач, аспірант кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ МОДЕЛІ ЯК ОСНОВНОЇ СКЛАДОВОЇ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ТА ПАСИВАМИ БАНКУ

У статті досліджуються концептуальні засади формування фінансової моделі як складової управління активами та пасивами банку. Метою статті є обґрунтування концептуальних засад формування фінансової моделі банку як основної складової процесу управління активами та пасивами. Розробка та впровадження науково ефективною фінансової моделі банку є підґрунтям для вирішення практичних проблем у сфері управління активами та пасивами банківських установ.

Ключові слова: банк, активи, пасиви, управління, фінансова модель, ефективність, прибутковність, стабільність.

Жердецкая Л.В., Литвинюк О.В. КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВОЙ МОДЕЛИ КАК ОСНОВНОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ УПРАВЛЕНИЯ АКТИВАМИ И ПАСИВАМИ БАНКА

В статье исследуются концептуальные основы формирования финансовой модели как составляющей управления активами и пассивами банка. Целью статьи является обоснование концептуальных основ формирования финансовой модели банка как основной составляющей процесса управления активами и пассивами. Разработка и внедрение научно эффективной финансовой модели банка является основой для решения практических проблем в сфере управления активами и пассивами банковских учреждений.

Ключевые слова: банк, активы, пассивы, управление, финансовая модель, эффективность, прибыльность, стабильность.

Zherdetska L.V., Litvinyuk O.V. CONCEPTUAL BASICS OF BANKS FINANCIAL MODEL BUILDING AS THE MAIN COMPONENT OF THE ASSET AND LIABILITY MANAGEMENT

This article explores the conceptual foundations of financial models development as a component of bank asset and liability management. The aim of the paper is to define the conceptual foundations of bank financial model formation. Development and implementation of scientifically effective financial model bank is the basis for solving practical problems in the management of assets and liabilities of banks.

Keywords: bank, assets, liabilities, management, financial model, efficiency, profitability and stability.

Постановка проблеми. Циклічність у розвитку економічних систем зумовлює банківський менеджмент адекватно реагувати на зміни економічної кон'юнктури для забезпечення прибутковості й фінансової стабільності окремої банківської установи й банківської системи загалом. Посилення конкуренції, розширення філіальної мережі та децентралізації управління, зниження показників прибутковості традиційних банківських операцій, погіршення якості управління активами та пасивами викликають необхідність використання адекватних управлінських рішень у сфері оптимізації фінансового управління банком.

Ефективність діяльності банківських установ значно залежить від професіонального управління активами та пасивами, розвитку системи клієнтського обслуговування, системи управління фінансовими ризиками, раціональної фінансової моделі банку, максимально ефективного використання фінансових ресурсів та мінімізації ризиків.

Розробка й впровадження науково обґрунтованої фінансової моделі банку, розв'язання науково-практичних завдань, зростання прибутковості банківських установ як об'єктивно необхідної передумови подолання кризових явищ передбачають побудову та використання фінансової моделі в банках як дієвого механізму оптимізації процесів управління активами та пасивами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основними проблемами управління активами та пасивами банківських установ та питаннями побудови фінансової моделі банку присвячені праці таких зарубіжних та вітчизняних вчених науковців та практиків, як: Дж. Сінкі, П. Роуз, Дж. Маршалл, Дж. Кенжалієв, О. Лаврушин, І. Ларіонова, В. Зубаєв, Ю. Масленченко, В. Селезнєва, А. Смирнов, А. Мороз, О. Заруба, Л. Примостка, Л. Алексеєнко, Л. Кузнецова, В. Міщенко, Т. Савченко, І. Сало, З. Васильченко, І. Волошко, А. Мецераков, О. Криклій, О. Кириченко та ін.

Однак питання розробки концептуальних засад формування фінансової моделі банку як основної складової процесу управління активами та пасивами, які б відповідали сучасним вимогам розвитку банківського сектора, забезпечуючи підвищення прибутковості банківських операцій та мінімізацію системних ризиків, потребують подальшого вдосконалення та дослідження.

Постановка завдання. Головною метою даного дослідження є обґрунтування та розробка концептуальних засад формування фінансової моделі банку як основної складової процесу управління активами та пасивами. Об'єктом дослідження виступають процеси управління активами та пасивами банківських установ за допомогою фінансової моделі. Формування фінансової моделі та результат її впровадження має забезпечувати ефективність та оптимізацію процесів управління активами та пасивами банку. Предметом дослідження є сукупність методичних, методологічних й практичних аспектів управління активами та пасивами банківських установ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загострення конкурентної боротьби між учасниками фінансового ринку, яка дедалі посилюється

останнім часом, поява нових банківських продуктів та технологій, підвищення ризикованості банківських операцій, динамічність розвитку ринку банківських послуг та вплив процесів фінансової інтеграції та глобалізації – все це обумовлює необхідність поглибленого дослідження зовнішніх та внутрішніх аспектів функціонування банківських установ й створення ефективної фінансової моделі банку та їх діяльності, які відображають поставлені цілі, визначають та моделюють напрями їх майбутнього розвитку.

Проблема невизначеності та швидкої зміни сучасного ринкового середовища обумовлює необхідність удосконалення методів та інструментів управління активами та пасивами банківських установ, що сприятиме створенню ефективних механізмів реагування на негативні економічні явища, на основі узгодженості управлінських рішень, формування бажаного майбутнього стану функціонування та досягнення позитивних фінансових результатів.

Загальний результат діяльності банку представляється у виді композиції результатів роботи бізнесів (центрів відповідальності) та окремих банківських продуктів. Аналіз роботи окремих бізнесів дозволяє виявити та локалізувати найбільш «вузькі» місця роботи банку. Результати діяльності банку плануються у вигляді бюджетного завдання. Процес бюджетування включає роботу зі складання оперативного, фінансового і загального бюджетів, управління і контролю за виконанням основних бюджетних показників. Звідси бюджетний процес – це замкнений цикл організаційних і управлінських заходів щодо складання та контролю за виконанням основних позицій бюджету, здійснюваних з метою підвищення керованості і надійності комерційного банку [1, с. 98].

Процеси бюджетування і фінансового планування є невід'ємною частиною фінансового менеджменту, інструментом стратегічного планування, управління активами і пасивами, а також підготовки управлінської інформації для прийняття рішень керівництвом банку. Виконання фінансового плану підрозділів і банку в цілому необхідно пов'язати із гнучкою системою стимулювання праці персоналу [2, с. 74]. Ефективне фінансове управління повинно бути спрямоване на досягнення як в цілому по банку, так і за окремими напрямами діяльності стратегічних цілей банку, які обов'язково повинні характеризуватися кількісними фінансовими показниками (рис. 1).

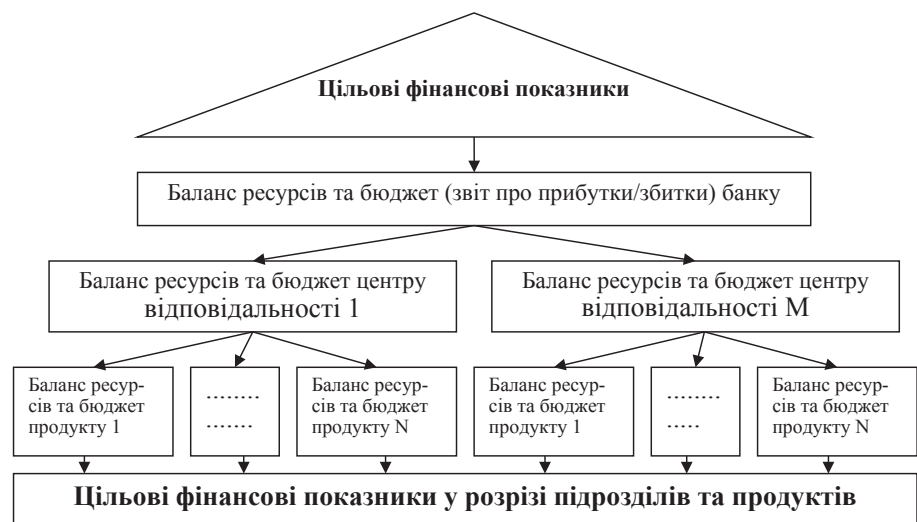

Рис. 1. Теоретична схема організації фінансового управління в банку

Залежно від поставлених цілей та наявної організаційної структури виділяються центри відповідальності, для кожного з яких складатиметься окремий баланс ресурсів й фінансовий план доходів та витратків (бюджет). У ході перевірки виконання фінансових планів (бюджетів) визначається ступінь ефективності роботи кожного з центрів відповідальності, а трансфертне ціноутворення (базові ставки) визначає кількісний характер взаємодії підрозділів, оцінки їх ефективності. Основою успішного розвитку та стабільного функціонування банківських установ в сучасних умовах фінансової нестабільності є наявність та ефективна реалізація фінансової моделі банку як основної складової процесу управління активами та пасивами [3]. Фінансова модель банку дозволяє забезпечити досягнення всіх поставлених стратегічних цілей, які були поставлені в процесі управління (рис. 2).

Фінансова модель банку – загальний, не деталізований план діяльності, який охоплює певний період часу і є способом досягнення поставлених стратегічних цілей для забезпечення оптимізації й ефективного управління активами та пасивами банку.

Фінансову модель банківської установи можна також розглядати як довгостроковий, послідовний, раціональний, підкріплений ідеологією, стійкий до невизначеності умов середовища план, який супроводжується постійним аналізом та моніторингом у процесі реалізації й спрямований з певною метою на досягнення успіху в кінцевому результаті [4].

У процесі розробки фінансової моделі банку проводиться аналіз й прогнозування основних макроекономічних показників розвитку банку, зокрема напрями формування й розміщення активів та пасивів, а також намічаються принципи їх використання та організації, вирішуються питання про необхідність концентрації на тих напрямках розвитку, які розроблені та прийняті політикою банку.

Фінансова модель банку дозволяє забезпечити досягнення всіх поставлених стратегічних цілей, які були поставлені у процесі управління, а саме: забезпечення прибутковості банківських продуктів і окремих підрозділів; дотримання оптимальної ресурсної бази та мінімізація витрат з її формування; забезпечення належного рівня ліквідності та платоспро-

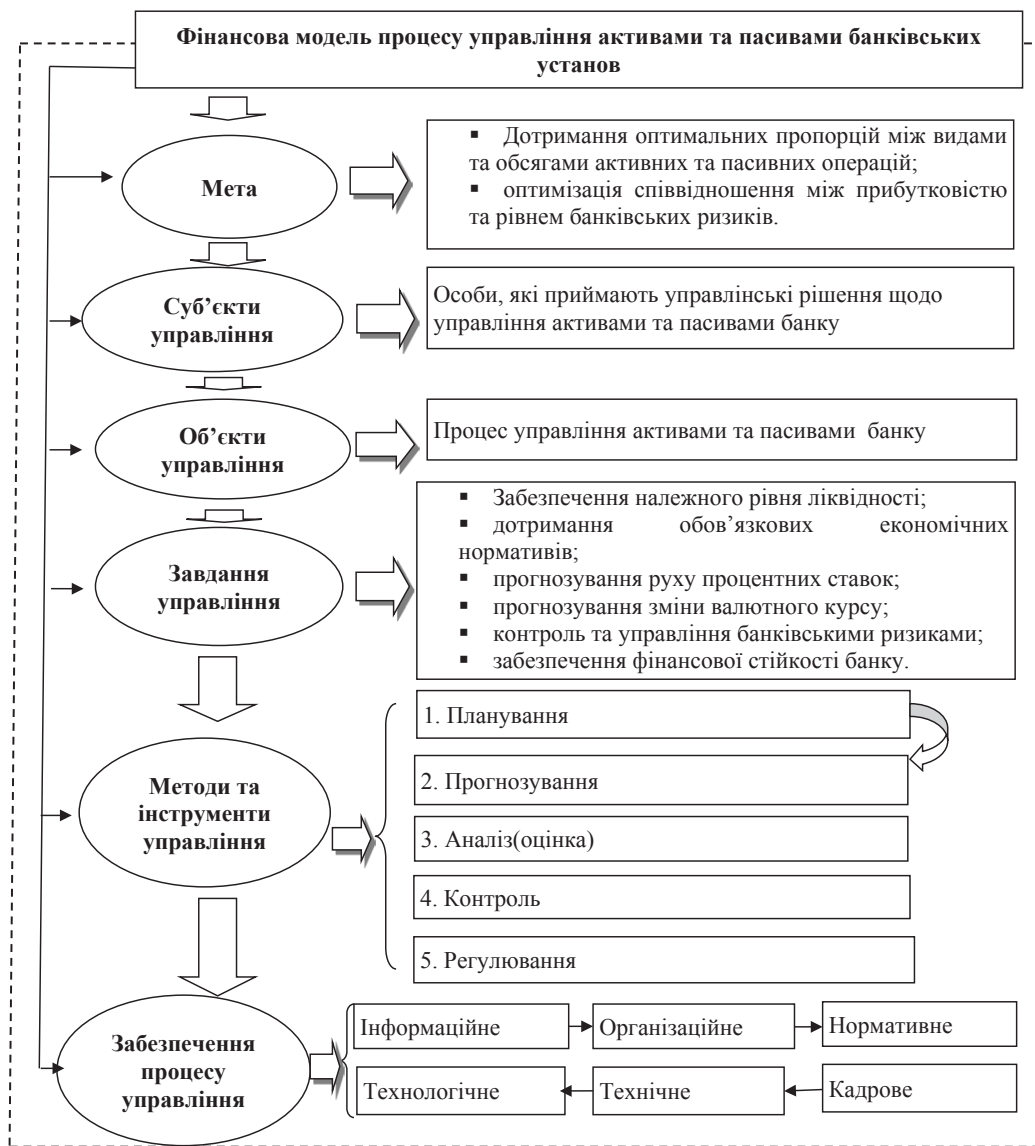

Рис. 2. Фінансова модель процесу управління активами та пасивами банківських установ

Джерело: авторська розробка

можності банку; моніторинг, контроль, управління системними ризиками; розробка короткострокового прогнозу за оцінкою ефективності джерел і напрямів використання фінансових ресурсів.

Фінансова модель є основним ключовим елементом у сфері управління активами та пасивами банку, за допомогою якої проводиться моніторинг й забезпечується оптимальний фінансовий портфель активів та пасивів [5]. Недотримання та невиконання представлених вище основних завдань фінансової моделі призведе до дисбалансу між активними й пасивними операціями та діяльності банку загалом, прийняття невірних управлінських рішень, зменшення фінансового результату та зростання системних ризиків у процесі управління.

Враховуючи основні концептуальні засади формування фінансової моделі банку як основної складової процесу управління активами та пасивами банку,

слід розглянути баланс активних й пасивних операцій банку та провести оцінку фінансових результатів для кожного із кредитних та депозитних продуктів балансу банку (табл. 1).

У сучасних умовах фінансової нестабільності та значних дисбалансів у діяльності банківських установ особливої уваги потребує управління активами та пасивами, зокрема їх балансування та оптимізація для забезпечення належного рівня ліквідності та платоспроможності й прибутковості.

Вважаємо, що найбільш наочно зобразити результати дослідження основних складових балансу банку за кредитними й депозитними продуктами та оцінку їх фінансових результатів, які представлені у таблиці 2.

Як свідчать дані таблиці 2, найбільш вигідними для банку є такі пасивні продукти, як депозит «Накопичувальний», «Пенсійний +» та «Новий відсо-

Таблиця 1

Основні складові балансу ресурсів та основних кредитних продуктів банку

А К Т И В	Кредит під заставу депозиту	Кредит під поруку	Енергозберігаючий кредит	Кредит на купівлю автомобіля	Кредит «Доступне житло»	Іпотечне кредитування
Показники						
Термін розміщення (місяці)	3	30	36	72	120	240
Ставка розміщення (%)	18,50	16,00	17,00	17,50	16,30	18,50
Базова ставка (%)	19,00	19,00	19,50	19,20	19,00	19,00
Добова ставка (%)	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00
Обсяг розміщення (тис. грн)	100000	85000	50000	23800	200000	120000
П А С И В И	Вклад «Депозитний»	Депозит «Новий відсоток»	Депозит «Накопичувальний»	Депозит «Комбінований»	Депозит «Строковий»	Депозит «Пенсійний +»
Показники						
Термін розміщення (місяці)	3	30	36	72	120	240
Ставка залучення (%)	15,75	15,00	14,70	15,50	16,50	14,00
Базова ставка (%)	16,00	16,00	16,50	16,20	17,00	16,50
Добова ставка (%)	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00
Обсяг розміщення (тис. грн)	180000	5000	28000	15800	550000	320000

Джерело: розраховано автором

Таблиця 2

Показники ефективності фінансової моделі процесу управління активами та пасивами банку

Показники	Термін розміщення (місяці)	Обсяг розміщення (тис. грн.)	Внесок у спред, %	Внесок в ЧПД продуктів	Внесок у спред (трансформація строків)	Внесок у ЧПД (трансформація строків)
Вклад «Депозитний»	3	180000	0,25	450	1,00	1800,00
Депозит «Новий відсоток»	30	5000	1,00	50	1,00	50,00
Депозит «Накопичувальний»	36	28000	1,80	504	-1,50	-420,00
Депозит «Комбінований»	72	15800	0,70	110,60	-1,20	-189,60
Депозит «Строковий»	120	550000	0,50	2750,00	-2,00	-11000,00
Депозит «Пенсійний +»	240	320000	1,50	4800,00	-1,50	-315200,00
Разом за пасивом	X	1098800	5,75	8664,60	-4,20	-324959,60
Кредит під заставу депозиту	3	100000	0,50	500	1,00	1000,00
Кредит під поруку	30	85000	3,00	2550	1,00	850,00
Енергозберігаючий кредит	36	50000	4,00	2000	1,50	750,00
Кредит на купівлю автомобіля	72	23800	1,50	357	1,20	285,60
Кредит «Доступне житло»	120	500000	2,70	13500	1,00	5000,00
Іпотечне кредитування	240	340000	0,50	1700	1,00	3400,00
Разом за активом	X	1098800	12,2	20607	6,7	11285,60

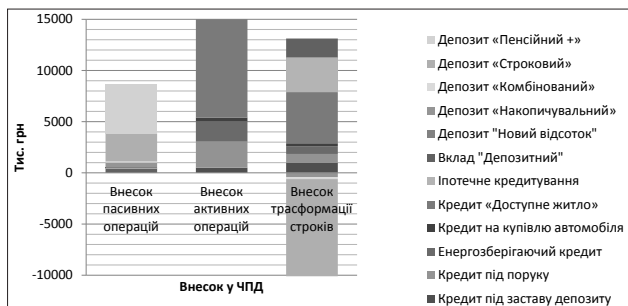
Джерело: розраховано автором

ток». Інші депозити також залучаються за ставками, більш вигідними порівняно з ринковими (базовими), проте їх внесок у спред є дещо нижчим.

Серед кредитних продуктів найбільш прибутковими є «Кредит під поруку», «Енергозберігаючий кредит» та «Доступне житло». Внесок казначейства зумовлений управлінням ризиками та трансформацією строків – пасиви меншого строку фондують більш довгострокові активи.

З приведеної вище таблиці розрахунку основних показників ефективності фінансової моделі процесу управління активами та пасивами банку доречно зобразити результати дослідження основних складових балансу банку за кредитними й депозитними продуктами та провести оцінку їх фінансових результатів за допомогою побудови діаграми ефективності фінансової моделі управління активами та пасивами банку, яку наведено на рисунку 1.

Рис. 1. Внесок у чистий процентний дохід банківських продуктів

Джерело: розраховано автором

Наведена вище діаграма ефективності фінансової моделі процесу управління активами та пасивами банку показує, що банківська установа функціонує в умовах значних дисбалансів між строками трансформації ресурсів, що пояснюється підвищеним рівнем системних ризиків та глобальними фінансово-економічними дисбалансами у світовій економіці.

На сучасному етапі функціонування та розвитку світової банківської системи важливими та пріоритетними напрямками виступають: розширення спектра банківських послуг, прибутковість та ефективність банківського бізнесу, фінансова стабільність та надійність, вільний доступ до фінансових ринків та врахування мінливості ринкової ситуації.

Сучасні глобальні дисбаланси у валютно-фінансовій сфері спонукають національні банківські установи більш адекватно та активно відноситися до процесів управління активами та пасивами.

Оскільки у функціонуванні банківського сектора України в сучасних умовах підвищеної фінансової нестабільності й збиткової діяльності важливого значення набуває підвищення ефективності, надійності й фінансової стабільності банків України, яка значною мірою залежить від процесів управління активами та пасивами, виникає необхідність у пошуку нових підходів й методик їх оптимізації.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, в сучасних умовах фінансової нестабільності та макроекономічних дисбалансів одним із пріоритетних напрямів у банківській діяльності виступає процес управління активами та пасивами банківських установ. Ефективність та оптимізація процесів управління активами та пасивами банків залежить від правильності прийняття управлінських рішень та сформованого плану діяльності, який охоплює певний період часу і є способом досягнення поставлених стратегічних цілей. Незалежно від стадії життєвого циклу управлінський персонал будь-якого банку має приймати управлінські рішення стосовно визначення оптимального рівня ліквідності своїх активів, оскільки, з одного боку, недостатня ліквідність активів може призвести як до незбалансованості так і до банкрутства, а з іншого, їх збитковий обсяг може призвести до зниження рентабельності.

Запропонована фінансова модель як основна складова процесу управління активами та пасивами дозволяє оптимізувати ресурси банку й створюватиме передумови для зростання процентного прибутку, який супроводжується постійним аналізом та моніторингом у процесі реалізації та спрямований з певною метою на досягнення успіху в кінцевому результаті.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Косован К.С. Трансфертне ценообразование в коммерческом банке / К.С. Косован // Деньги и кредит. – 1999. – № 11. – С. 28-34.
2. Селезнёва В.Ю. Механизм трансфертного ценообразования в многофилиальном коммерческом банке / В.Ю. Селезнёва // Экономический журнал высшей школы экономики. – 2002. – № 1. – С. 68-84.
3. Жердецька Л.В. Теоретико-методичні засади організації процесів фінансового управління в банку / Жердецька Л.В. // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2013. – № 27(206). – С. 59-70.
4. Литвинюк О.В. Необхідність формування сучасного механізму управління активами та пасивами банківських установ / Литвинюк О.В. // Вісник Одеського національного університету. Серія Економічні науки. Том 18. Випуск 1/1, 2013. – С. 226-230.
5. Ковтун О.І. Стратегія підприємства : монографія / Ковтун О.І. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2008. – 424 с.